

Bíró Csilla (Országos Széchényi Könyvtár, Régi Nyomtatványok Tára)

Corvina Augusta – hatalmi reprezentációra ítélve

Az Országos Széchényi Könyvtár Supplementum Corvinianum sorozata a Corvina-könyvtár fennmaradt darbjainak újrakatalogizálását tűzte ki feladatául. A sorozat III. kötete, a Corvina Augusta, a wölfenbütteli Herzog August Bibliothekben őrzött corvinák katalógusa és tanulmánykötet is egyben. Az újrakatalogizálást a modern kodikológia mint komplex tudomány elvárásai teszik szükségessé, illetve az az évszázadok óta folyamatosan meglévő igény, hogy minél pontosabb képet kapjunk Mátyás király könyvtáráról, környezetéről, hatalmi reprezentációjáról, és minél pontosabban definiálhassuk a corvina fogalmát.

Kötetünk bemutatásához közelítsünk a múltban létrejött, és igencsak összetett tárgy, a Korvinakódex felől! Nem csak szöveg, nem csak kézirat, nem csak kötet, nem csak egy régi híres könyvtár fennmaradt példánya, hanem a múltnak egy olyan darabkája, amelynek minden eleme információkat hordoz. Mivel nemcsak a szöveg bírt jelentőséggel, hanem a kódex kötése és díszítőelemei is, a legtöbb eredmény akkor remélhető, ha mindezeket együtt, interdiszciplináris eszközökkel vizsgáljuk.

Mátyás király könyvtárának fennmaradt darbjai nem ismeretlenek, eddigi legteljesebb katalógusukat Csapodi Csaba állította össze 1973-ban (Csaba Csapodi, *The Corvinian Library. History and Stock*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1973.). Annak is csekély a valószínűsége, hogy a szétszóródott könyvtár eddig ismeretlen darbjai kerülnek még elő. Miért szükséges akkor a corvinák újbóli vizsgálata és rekatalogizálása? Erre a kérdésre akkor adhatjuk a legpontosabb választ, ha bepillantunk abba a folyamatba, amely során a corvinák kutatása eddig zajlott, szemügyre vesszük módszereit és céljait. A corvinák következetes feltárása körülbelül kétszáz éves múltra tekint vissza. Csontos János, Rómer Flóris, Hoffmann Edith és mások, vagy a 20. század hetvenes éveiben Csapodi Csaba és Csapodiné Gárdonyi Klára áldozatos munkájának eredményeképp összeállt a fennmaradt corvinák listája. A corvinakutatás ezen sok évtizednyi szakaszát alap kutatásnak tekinthetjük, a kutatások első szakaszának, amelyben a hangsúly azon volt, hogy mit tartalmazott Mátyás király könyvtára. Az itt szerzett tapasztalatok, eredmények, illetve a kodikológia tudományágának fejlődése hívta életre a corvinakutatás jelenleg is zajló, második szakaszát, amely a több szempontú, a modern kodikológia módszereit alkalmazó kutatásra helyezi a hangsúlyt. A komplex vizsgálat kiterjed a megrendelői elvárásokra, illuminációk és szöveg kapcsolatára, a corvinák utóéletére és provenienciájuk minden részletére és sorsukra egészen a jelenkorral bezárva.

Mátyás halála után könyvtára fokozatos hanyatlásnak indult. A Budán őrzött, európai viszonylatban is különleges értékkel bíró gyűjtemény elkezdett szétzilálódni, a legkülönbözőbb módokon kerültek ki belőle corvinák, amelyek egy része ma Európa különböző könyvtáraiban lelhető fel. A Supplementum Corvinianum sorozat fő rendezője a jelenlegi őrzőkönyvtárak szerinti csoportosítás. Ez az elv különösen szerencsésnek bizonyul a wölfenbütteli Herzog August Bibliothekben őrzött kódexcsoport esetében: jól körülhatárolható a könyvtárba való bekerülésük időszaka, amely az 1618 és 1627 közötti évekre tehető, illetve 1654–1655-re a Regiomontanus-corvina esetében. A kötet célja nem az, hogy bebizonyítsa, a wölfenbütteli corvinaegyüttes „Corvina-könyvtár kicsiben”, mégis vonhatóak le belőlük tanulságok a nagy egészre nézve.

A kilenc darabból álló kódexcsoport egy kivétellel egy-egy korabeli szerző Mátyásnak adott ajándéka:

1. Bartolomeo Fonzio munkái
2. Marsilio Ficino leveleinek nyolc könyve
3. Johannes Tolhoppf *Stellarium* című csillagászati műve
4. Alexander Cortesius Mátyást dicsőítő műve
5. Marsilio Ficino leveleinek 3. és 4. könyve valamint Ficino Synesius-fordításai
6. Marsilio Ficino Priscianus-fordítása
7. Marsilio Ficino leveleinek 3. és 4. könyve
8. az úgynevezett Beatrix-psalterium
9. Johannes Regiomontanus csillagászati műve

Zsupán Edina, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa készítette el az első nyolc corvina katalógusleírását, a kilencedik, a Regiomontanus-corvina leírása Regina Cermann, az Österreichische Akademie der Wissenschaften kutatójának munkája. Ez a corvina abból a szempontból érdemel külön figyelmet, hogy eredetileg nem Mátyás számára készítették. A benne található ajánlólevél Vitéz Jánoshoz szól. A problematikusnak nevezett corvina kapcsán felmerül a corvina kifejezés egzakt meghatározásának igénye.

A kötet kísérőtanulmányai, melyek a felsorolt corvinák komplex vizsgálatához járulnak hozzá, egy nemzetközi kutatógárda tagjainak tollából kerültek ki. Christian Heitzmann, a wölfenbütteli Herzog August Bibliothek kézirat- és régi nyomtatványok tárának vezetője a corvinák provenienciájához járul hozzá újabb adatokkal.

Alessandro Daneloni, az Università di Verona filológiai tanszékének munkatársa, Bartolomeo Fonzio és Mátyás király kapcsolatait tárja fel. A firenzei humanista 1488–1489-ben

Magyarországon tartózkodott, közreműködött a Corvina-könyvtár gyarapításában, a műveit tartalmazó corvina szövegét saját kezűleg másolta.

Valery Rees a wolfenbütteli corvinaállomány négy, Marsilio Ficino firenzei platonista filozófus műveit tartalmazó kódexét vizsgálja, feltárva keletkezésük sorrendjét, létrejöttük körülményeit.

Zsupán Edina két tanulmányal is hozzájárul a kötethez. Az elsőben a Wolfenbüttelben őrzött, különleges kivitelezésű díszkódex, az úgynevezett Beatrix-psaltérium kutatás- és keletkezéstörténetét mutatja be, párhuzamba állítva egy kódex előállításának munkafázisaival. A kódexhez tartozó zágrábi típusú kalendárium és a magyar szenteket felsorakoztató litánia jelenléte valószínűsíti, hogy a megrendelő a magyar királyi udvar lehetett.

Zsupán Edina másik tanulmányában a corvinák Herzog August hatalmi reprezentációjában betöltött szerepét elemzi, korabeli források felhasználásával. Herzog August 1635-ben, oldalági sarjként örökölte a Braunschweig-Lüneburgi hercegi címet. A hercegség központjába, Wölfenbüttelbe 1643-ban költözött be. Udvari reprezentációjában fontos szerepet kapott a könyvtára, amely sértetlenül fennmaradva ma is a wolfenbütteli Herzog August Bibliothek központi magját jelenti. A legújabb kutatásoknak köszönhetően világossá vált, hogy a birtokába került corvinák kiemelt helyet kaptak könyvtárán belül, s amelyek egykor Mátyás, később Herzog August hatalmi reprezentációjának váltak eszközeivé.

Mátyás udvarában fontos szerepet töltött be a csillagászat, corvinái között több csillagászati tárgyú kötet is helyet kapott. A wolfenbütteli úgynevezett Tolhoppf-corvina Johannes Tolhoppf, 1480–1481 között Mátyás udvari csillagászának *Stellarium* című művét és a hozzá kapcsolódó táblázatokat, magyarázatokat tartalmazza. Maga a stellarium, más néven equatorium egy olyan elterjedt, a ptolemaioszi modellre alkalmazott csillagászati eszköz volt a középkor folyamán, amely segítségével a bolygók helyzetét lehetett meghatározni. Zsoldos Endre (csillagász, tudománytörténész, az MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont tudományos főmunkatársa) tanulmánya az első részletes és szakavatott írás, amely a Tolhoppf-corvina tartalmát, felhasználhatóságát, párhuzamát és forrásait elemzi.

Hogy minél teljesebb legyen a Tolhoppf-corvináról szereshető tudásunk, Mikó Árpád (művészettörténész, az MTA BTK Művészettörténeti Intézetének tudományos főmunkatársa) a corvina illuminációjának részletes elemzésével és párhuzamainak feltárásával a budai könyvfestőműhely stílusirányzatairól, miniátorairól és feladatkörükről közöl adatokat.

Mátyás király könyvtárának széthullása óta századról századra változott a corvinák száma és a corvina kifejezés meghatározása. Hogy mit értettek rajta, mely kódexek tartoztak ide, azt a tudományos szempontok mellett sokszor a mindenkori hatalmi célok befolyásolták. A

corvinák ugyanis nemcsak Mátyás és Herzog August esetében voltak a hatalmi reprezentáció kellékei, hanem szerepet játszottak többek között az olasz-magyar kulturális kapcsolatok vagy akár a török-magyar viszony 19–20. századi diplomáciai eseményeiben (vö. Mikó Árpád, *A Corvina-könyvtár története = Uralkodók és corvinák. Az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulóján, 2002. május 16 – augusztus 20.*, szerk. Karsay Orsolya, Bp., Bibliotheca Nationalis Hungariae, 123–138.). A corvinák iránti fokozott érdeklődés hagyománya mind a mai napig tart, Magyarországon, és Európában is. A hagyomány ápolásának és életben tartásának elengedhetetlen feltétele a legalaposabb, legmodernebb szakmai ismeret, melynek egyik bizonyítéka a *Corvina Augusta* kötet.

Corvina Augusta. Die Handschriften des Königs Matthias Corvinus in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, hrsg. von Edina Zsupán unter Mitarbeit von Christian Heitzmann,

Budapest, Bibliotheca Nationalis Hungariae, 2014.

(Supplementum Corvinianum III)